

Sugerowane cytowanie:

Sporek, T. (2017). Perspektywy rozwoju Federacji Rosyjskiej w dobie sankcji zagranicznych po wydarzeniach ukraińskich w 2014 roku. W: M. Maciejewski, K. Wach (red.), *Handel zagraniczny i biznes międzynarodowy we współczesnej gospodarce*. Kraków: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, s. 267-287.

Perspektywy rozwoju Federacji Rosyjskiej w dobie sankcji zagranicznych po wydarzeniach ukraińskich w 2014 roku

Tadeusz Sporek

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Ekonomii
Katedra Międzynarodowych Stosunków Ekonomicznych
ul. 1 Maja 50, 40-287 Katowice
e-mail: tadeusz.sporek@ue.katowice.pl

Streszczenie:

Po inwazji Rosji na Ukrainę w 2014 roku nastąpił proces dynamicznych sankcji zagranicznych przez najważniejszych partnerów Kremla. Sankcje były i są ważnym impulsem do przeprowadzenia odpowiedniej „inwentaryzacji” stosunków z Zachodem. Znacząco wpłynęły one na zmianę biegunów rosyjskiego handlu azjatyckich partnerów i przyspieszyły rozwój stosunków rosyjsko-chińskich. Rosja buduje nowy „dialog strukturalny” w ramach trójkąta Rosja-Chiny-Indie, ugrupowania BRICS oraz Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej opierającej się na strategicznym partnerstwie oraz pełnej równości krajów członkowskich EUG, w skład którego wchodzi Rosja, Białoruś, Kazachstan, Armenia oraz Kirgistan. Celem opracowania jest zaprezentowanie w jakim stopniu stosunki gospodarcze Rosja-UE zostały ograniczone przez sankcje i środki odwetowe co skutkuje na obopólne stosunki gospodarcze.

Słowa kluczowe: Federacja Rosyjska; sankcje zagraniczne; wymiana handlowa; sektor energetyczny; Chiny

Klasyfikacja JEL: F23

1. WSTĘP

Stany Zjednoczone wraz z krajami zachodnimi wprowadziły sankcje zagraniczne na Federację Rosyjską we wszystkich sferach jej działalności. Ich główny cel opierał się na międzynarodowej izolacji Federacji Rosyjskiej od „reszty świata”. Silny wpływ potęgi światowej USA wpłynął na decyzję krajów Unii Europejskiej do podtrzymania sankcji wobec Rosji. Sankcje dotyczą zarówno ograniczeń indywidualnych mających zastosowanie do osób ze strony rosyjskiej wspierających przyłączenie Krymu w obszary Rosji, ale także firm takich jak Gazprom czy też Rosneft będących czołowymi „dostawcami” surowców naturalnych na światowych rynkach w obszarze

energetycznym. Wprowadzenie sankcji przez kraje Zachodu, a także sankcji odwetowych ze strony rosyjskiej są naruszeniem podstawowych zasad dot. liberalizacji handlu w ramach członkostwa w WTO. Należy podkreślić, iż Rosja została przyjęta w poczet członków WTO dopiero po 18 latach. Zastosowane sankcje gospodarcze przez „Zachód” wobec czołowych firm z sektorów rosyjskiej gospodarki wpłynęły na pogorszoną sytuację finansową mocarstwa mającą odzwierciedlenie w wysokim poziomie inflacji, gwałtownym odpływie zagranicznego kapitału, a nagły spadek cen na ropę naftową na rynku globalnym wpłynął na znaczące dysproporcje w kursie walutowym rosyjskiego rubla w stosunku do światowych par walutowych. W dobie sankcji zagranicznych rosyjskie społeczeństwo jeszcze bardziej się zjednoczyło i wyraziło rekordowe poparcie co do prowadzonej polityki prezydenta Władimira Putina wobec krajów wspierających „zachodnie sankcje”.

Zastosowane obostrzenia zagraniczne wpłynęły nie tylko na stan koniunktury kraju, wobec którego mają one zastosowanie, ale odbiło się to również na krajach stosujących tę „praktykę”. Po dwuletniej analizie wpływu sankcji zagranicznych można zauważyć, iż wpłynęły one negatywnie na koniunkturę krajów Unii Europejskiej. Najwięcej strat finansowych w tym „starciu” odniosły Niemcy. Szacowane są one w chwili obecnej na około €29 mld, ale także kraje nadbałtyckie odczuły skutki nałożonych sankcji odwetowych (Sporek, 2014, s.20-30).

Ekspertsi podkreślają, iż w chwili obecnej należy dokonać „przeeglądu” relacji oraz stworzyć podstawy dla odbudowy wzajemnych stosunków na płaszczyznach energetycznych, przepływów kapitałowych przy warunku wycofania sankcji. Europa nie przemawia już „wspólnym głosem”. Większość krajów europejskich po ponad dwóch latach od momentu wprowadzenia sankcji przyznało, iż działania Rosji na Ukrainie nie mają bezpośrednio związku z ich państwem w związku z czym nie chcą one narażać w dalszym stopniu narodowe gospodarki na straty finansowe. Takie stanowisko zostało niejednokrotnie wyrażone przez Włochy. Federacja Rosyjska w dalszej perspektywie skoncentruje funkcjonowanie swojej gospodarki na rozwoju stosunków z azjatyckimi partnerami, a także potencjału wewnętrznego rynku krajowego. Stosunki gospodarcze pomiędzy europejskimi partnerami nie będą odbudowane w pełni w tych samych obszarach działalności jak dotychczas. Kontynuacja stosunków gospodarczych z krajami Unii Europejskiej po wycofaniu sankcji zagranicznych jest bardzo prawdopodobna, jednakże wymagać to będzie długiego czasu oraz zaangażowania obu stron dla wspólnej „odbudowy” nawiązanych relacji zniszczonych w krótkim okresie przez ukraiński kryzys.

2. „SCENARIUSZE” DZIAŁAŃ FEDERACJI ROSYJSKIEJ W DOBIE SANKCJI ZAGRANICZNYCH

Zastosowane sankcje zagraniczne wobec Federacji Rosyjskiej informują o ważnych przemianach w stosunkach międzynarodowych. Wpływają one na „przekierowanie” i zwrot interesów państwa w kierunku nowych partnerów strategicznych. Federacja Rosyjska w dobie sankcji zagranicznych stoi więc przed opraco-

waniem oraz wdrożeniem nowych „koncepcji działań”. Według Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych w dobie zachodnich sankcji zagranicznych mogą zaistnieć trzy „scenariusze działania” Federacji Rosyjskiej:

1. Pełny zwrot Rosji w stronę Chin – koncepcja ta opiera się na rozwoju projektów pomiędzy Chinami oraz Rosją w obszarze technologii; uzyskanie od strony chińskiej wsparcia finansowego pod postacią udzielonych kredytów; zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej krajów; zagospodarowanie zachodnich terenów rosyjskiego Dalekiego Wschodu, a także popieranie przez dyplomację chińską Rosji na świecie.
2. „Budowa oblężonej twierdzy” – idea ta ukierunkowana jest na utrzymywanie kontroli na terytoriach postradzieckich przez FR, a zastosowana polityka wobec krajów azjatyckich oparta będzie na równoważeniu wpływów na tym obszarze.
3. „Zwodnicza poprawa” relacji z Zachodem – zakłada zniwelowanie oddziaływania FR na terytorium Ukrainy w celu zawieszenia lub odwołania unijnych sankcji nie wypełniając jednak wszystkich wcześniej postawionych warunków ich „wycofania” przez Zachód (Ćwiek-Karpowicz, & Secieru, 2015, s. 107-109).

Rosyjscy analitycy oraz ekonomiści twierdzą, iż pogorszenie sytuacji pomiędzy Rosją a Zachodem w związku z kryzysem ukraińskim z 2014 r. pociąga za sobą daleko idące skutki geopolityczne. Rosja powróciła do swojej tradycyjnej pozycji euroazjatyckiej dzierżawy, która umiejscowiona jest pomiędzy Wschodem i Zachodem. W związku z nałożonymi sankcjami przez USA oraz Stany Zjednoczone, Rosja zmienia kierunek współpracy i podąża w stronę Azji, w tym przede wszystkim Chin. Nie oznacza to tylko i wyłącznie tworzenia nowego bloku rosyjsko-chińskiego, ale okres integracji postkomunistycznej Rosji z Zachodem dobiegł końca. W ówczesnej sytuacji Rosja będzie dążyła do polepszenia stosunków gospodarczych z krajami „niezachodnimi” skupiając główną uwagę na Azji. Zamiast idei „Dużej Europy” od Lizbony do Władywostoku Rosja formułuje nową koncepcję „Dużej Azji” od Szanghaju aż do Sankt-Petersburga (Ichino, 2016).

3. PEŁNY ZWROT W STRONĘ AZJATYCKICH PARTNERÓW – „STRATEGICZNY TRÓJKĄT” ROSJA – CHINY – INDIE

Zagraniczna polityka Rosji jest oparta na teorii „strategicznego trójkąta” pomiędzy Indiami, Federacją Rosyjską oraz Chinami. Główny cel FR na obszarach wschodnich ukierunkowany jest na umocnienie pozycji w Azji dzięki partnerstwu w „strategicznym trójkącie”. Ponadto pozytywne stosunki pomiędzy tymi krajami wpływałyby na stabilizację w regionie Azji oraz utrzymanie pokoju stanowiąc jednocześnie przeciwwagę dla prowadzonej polityki przez Stany Zjednoczone. Kraje te współpracują przede wszystkim w obszarze militarnym oraz gospodarczym. W latach 90. XX wieku relacje pomiędzy tymi krajami zaczęły się powoli ścieśniać. W 2002 roku miało miejsce spotkanie trzech partnerów w Nowym Jorku, które dało początek intensyfikacji obopólnego dialogu. W 2003 roku nastąpiło spotkanie premierów „strategicznego trójkąta”, a w 2005 roku we Władywostoku miało miejsce zgromadzenie ministrów zagranicznych tych krajów. W okresie 2005-2009 odbyły się spotkania

trójstronne stron o charakterze deklaratywnym ukierunkowane na zbliżenie w obszarze gospodarczym. Wspólne spotkania „strategicznego trójkąta” stanowią ważną „platformę” dla stabilizacji obopólnego, politycznego zaufania, a także zacieśnienia stosunków gospodarczych (Kapuśniak, 2009, s. 21). Ponadto Rosja, Indie oraz Chiny jako grupa państw rozwijających się wchodzi w skład BRICS. Co roku odbywają się szczyty głów państw w ramach BRICS (Brics Business Council, 2016). Współpraca Moskwy, Pekinu oraz Nowego Delhi skoncentrowana jest w głównej mierze na obszarze energetycznym. Rosja pręźnie stara się stworzyć alians z Chinami oraz Indiami wykorzystując swoją pozycję „globalnego dostawcy” zasobów energetycznych. Przedstawiciele tych krajów prowadzą negocjacje dotyczące realizacji wspólnego gazociągu rosyjsko-chińskiego prowadzącego do Indii. Kraje te odgrywają kluczową rolę w polityce oraz gospodarce światowej. Zachodnie sankcje zagraniczne nałożone na Federację Rosyjską w związku z kryzysem ukraińskim wpłynęły na zbliżenie, odnowienie oraz intensyfikację „dialogu” pomiędzy „trójkątem strategicznym”. Rola najważniejszych państw azjatyckich ma tendencję wzrostową na arenie międzynarodowej biorąc pod uwagę m.in. potencjał demograficzny. Analizując strukturę importu oraz zużycie niektórych surowców naturalnych Indie oraz Chiny zajmują kluczowe miejsce na świecie co wpływa na coraz większą rolę tych krajów na rynkach surowcowych. Azja wkrótce można stać się globalnym ośrodkiem gospodarczym (Malinowski, 2015).

Zgodnie z opiniami rosyjskich ekspertów „strategiczny trójkąt” Rosji, Indii oraz Chin zakłada trzy możliwe warianty ewolucji obopólnych stosunków. Pesymistyczny scenariusz strategicznej współpracy zakłada, iż stosunki pomiędzy tymi krajami nie mają perspektyw. Nasilać się będą tendencje konkurencyjne pomiędzy „gigantami” w sferze przywództwa religijnego oraz gospodarczo-militarnego na świecie. Wzmocnienie potencjału gospodarczo-militarnego Chin wpłynie na zacieśnienie relacji stosunków rosyjsko-indyjskich oraz krajów zachodnich dążących do zachowania równowagi pomiędzy wszystkimi państwami na świecie. Drugi wariant cechujący się optymistycznym rozwojem sytuacji zakłada, iż partnerstwo pomiędzy Moskwą, Pekinem i Nowym Delhi będzie w przyszłości się umacniać we wszystkich obszarach integracji regionalnej, co skutkować będzie zbliżoną polityką interesów państw. Zwolenników rozwoju tej koncepcji w rosyjskiej literaturze jest niewielu. Koncepcja ta dominuje wśród polityków lewicowych kierującymi się narodowo-patriotycznymi przekonaniem. Natomiast ostatni scenariusz umiarkowanie optymistyczny zakłada, iż kraje te będą rozwijać współpracę taką jak dotychczas, czyli „partnerstwo bez wewnętrznego konkurowania”. Zachowując przy tym kontrolę nad zachowaniem własnych interesów gospodarczych, politycznych oraz kulturowo-ideologicznych. Współpraca ta zaowocuje stabilizacją sytuacji na arenie międzynarodowej. Powyższe scenariusze są realistyczne, ale ponadto może wystąpić sytuacja przekształcenia „strategicznego trójkąta” w partnerstwo o cechach polityczno-militarnych jeżeli sytuacja na świecie gwałtownie się zmieni pod groźbą wybuchnięcia konfliktu wojennego. Najbardziej prawdopodobnym jest jednak scenariusz umiarkowanie optymistyczny. Rosja, Chiny oraz Indie będą prowadzić

trudną „grę polityczną” dążąc do utrzymywania konstruktywnej współpracy pomiędzy sobą, jednocześnie nie narażając swoich stosunków na poważne skutki uboczne relacji ze Stanami Zjednoczonymi (Mareeva, 2012, s. 246).

Według rosyjskich ekspertów w średniej perspektywie „strategiczny trójkąt” pomiędzy Rosją, Indiami a Chinami może zostać poszerzony o Iran. W styczniu 2016 r. USA oraz UE zniósła sankcje finansowe oraz gospodarcze z Iranu nałożone na nie w związku z ich programem atomowym.

4. STOSUNKI GOSPODARCZE ROSJA – CHINY ORAZ PERSPEKTYWY ROZWOJU WSPÓLNYCH PROJEKTÓW

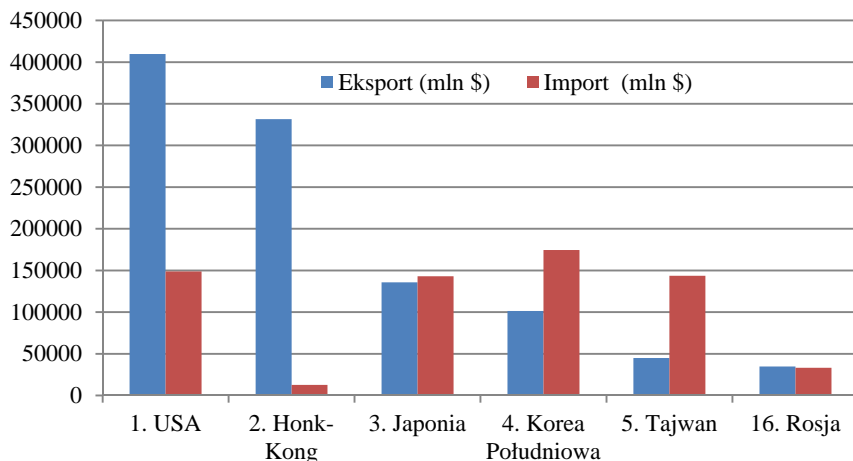
Stosunki pomiędzy dwoma mocarstwami: Rosją, a Chinami biorąc pod uwagę wielkość oraz strukturę tych państw, ich lokalizację na mapie świata, a także potencjał wojskowy i gospodarczy stanowią istotną kwestię poruszaną w ówczesnym świecie (Mierzejewski, 2017, s. 131).

Federacja Rosyjska jest największym krajem na świecie, wchodzi w struktury Rady Bezpieczeństwa ONZ, a ponadto w światowym ładu politycznym odgrywa istotną rolę. Chiny będące najludniejszym państwem na globie znajdują się w okresie niebywałego rozwoju, którego początki sięgają trzydziestu lat wstecz i dotyczą zapoczątkowanych reform rynkowych. ChRL coraz bardziej podąża w kierunku osiągnięcia statusu supermocarstwa i stawienia czoła USA. Zatem Chiny oraz Rosja są kluczowymi „graczami” na arenie międzynarodowej. Analizując stosunki pomiędzy dwoma krajami należy zwrócić uwagę na ich dziedzictwo kulturowe oraz inną tożsamość cywilizacyjno-kulturową odróżniającą ją jednocześnie od siebie nawzajem jak i pozostałych krajów zachodnich (Lubina, 2012, s. 203).

Na spowolnienie wymiany gospodarczej pomiędzy Federacją Rosyjską, a Chinami w 2015 roku wpłynęło wiele czynników. Zgodnie z opublikowanymi danymi Chińskiego Urzędu Celnego, obroty handlowe Federacji Rosyjskiej z Chinami w 2015 roku wyniosły około \$68 mln (-28,6%), w tym eksport z Rosji do Chin wyniósł -\$33 mln (-20%), a import z Chin -\$34 mln (-35,2 %). Wskaźnik ujemnego bilansu handlowego w tym okresie czasu zmniejszył się o 87,3% do wartości \$1537,63 mln w stosunku do okresu styczeń – grudzień 2014r. -\$12 070,83 mln. Federacja Rosyjska plasuje się w gronie 20 głównych partnerów handlowych na 16 pozycji. Pierwsze miejsce w tym zestawieniu zajmują Stany Zjednoczone (\$558,38 mld, +0,6%), następnie Honk-Kong (\$344,33mld, -8,3%), Japonia (\$278,68mld, -10,8%), Korea Południowa (\$275,90 mld, -5,0%), Tajwan (\$188,56 mld, -4,9%) (Ministerstwo, 2016).

Zgodnie z opiniami rosyjskich i chińskich ekspertów, spowolnienie dynamiki wspólnej wymiany handlowej w 2015 roku było spowodowane szeregiem czynników, które ukształtowały się w 2014 roku i wpłynęły w istotny sposób na poziom wymiany handlowej w roku następnym. Pierwszym czynnikiem oddziałującym na tę sytuację jest ogólny stan „napięcia” w geopolityce na świecie, pogarszająca się sytuacja na Ukrainie, wprowadzenie sankcji gospodarczych przez Zachód wobec Rosji, pogorszenie się globalnego środowiska handlowego m.in.

spadek popytu na zagranicznych rynkach towarowych, gwałtowne zmiany na rynkach finansowych a także problemy z zadłużeniem strefy euro i USA. Drugim czynnikiem jest spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego zarówno w Rosji jak i w Chinach. Kolejnym czynnikiem jest spadek cen światowych surowców w obszarze energetyki, które stanowią ponad 70% łącznego eksportu Federacji Rosyjskiej do Chin. Spadek siły nabywczej rosyjskich konsumentów wobec chińskich produktów w związku z wahaniami rosyjskiego rubla w stosunku do wiodących walut światowych, m.in. do chińskiego juana (Ministerstwo, 2016).

Rysunek 1. Wymiana handlowa Chin z głównymi partnerami w 2015 roku (struktura eksportu i importu, w mln\$)

Źródło: (opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Rozwoju Gospodarczego Federacji Rosyjskiej, http://www.ved.gov.ru/exportcountries/cn/cn_ru_relations/cn_ru_trade/, dostępna w dniu 25.05.2016r.).

Tabela 1. Różnice pomiędzy danymi w wymianie handlowej pomiędzy Rosją a Chinami w 2015 roku (na podstawie danych z Federalnej Służby Celnej i Chińskiego Urzędu Celnego, w \$mld)

Dane z FSC	Wartość	Dane z CUC ChRL	Wartość	Różnica
Eksport do Chin	28,61	Import z Rosji	33,26	-4,65
Import z Chin	34,94	Eksport do Rosji	34,80	+0,14
Obroty handlowe	63,55	Obroty handlowe	68,06	-4,51

Źródło: (dane z Ministerstwa Rozwoju Gospodarczego Federacji Rosyjskiej, http://www.ved.gov.ru/exportcountries/cn/cn_ru_relations/cn_ru_trade/, dostępna w dniu 25.05.2016r.).

Tabela 1 przedstawia różnice pomiędzy danymi w wymianie handlowej pomiędzy Rosją a Chinami w 2015 roku. Zgodnie z informacjami z Federalnej Służby Celnej w 2015 r. wartość obrotów handlowych Rosji i Chin wyniosła \$63,5 mld (-27,5%), w tym eksport z Rosji do Chin wyniósł \$28,61 mld (-27,7%), import \$34,94 (-27,7%).

Analizując dane z Chińskiego Urzędu Celnego wartość obrotów handlowych Rosji z Chinami jest wyższa o \$5mld i kreuje się na poziomie \$68,06

(-28,6%), w tym eksport Rosji do Chin \$33,26 mld (20,0%), import z Chin \$34,80 mld (-35,2 %) (Ministerstwo, 2016).

Kryzys ukraiński stał się istotnym wydarzeniem wpływającym na kreowanie stosunków międzynarodowych pomiędzy krajami. Ograniczył on możliwości rozwoju współpracy gospodarczej pomiędzy Rosją, a zachodem w sferze politycznej, bezpieczeństwa oraz gospodarki w najbliższym czasie. Tym samym przyspieszył on rozwój stosunków rosyjsko-chińskich. „Zwrot ku Azji” – to długofalowa strategia Moskwy, która została opracowana jeszcze na kilka lat przed wybuchem ukraińskiego kryzysu. Charakter oraz kierunek współpracy opierający się na solidnych podstawach i obopólnych interesach przy obecnej sytuacji pozostał bez zmian. Jednakże rosyjsko-chińskie stosunki weszły na nowy etap współpracy strategicznej. Głównymi aspektami realizowanymi w obecnym okresie czasu jest: dalsze pogłębianie współpracy partnerskiej opartej na zaufaniu, zwiększenie otwartości w sferze gospodarczej oraz wdrażanie nowych projektów. Mowa tu m.in. o 30-letnim porozumieniu o dostawach gazu ziemnego, współpracy nad projektami i pracami badawczymi w kosmosie, budowa kolei dużych prędkości, wspólne opracowanie projektu produkcji samolotów szerokokadłubowych odpowiednich dla istniejącej infrastruktury punktowej, a także budowa zachodniej gałęzi gazociągów.

Według prognoz zmniejszony wolumen dostarczanej ropy surowej do krajów Unii Europejskiej będzie wyrównywany poprzez regularne zwiększanie eksportu do krajów azjatyckich, w szczególności do ChRL. W głównej mierze wynika to z konieczności realizacji istniejących porozumień (Kardaś, 2016, s. 55).

W 2013 roku rosyjski „Rosneft” oraz chiński CNPC podpisały kontrakt na dostawę 365 mln ton ropy naftowej do Chin w ciągu najbliższych 25 lat w ramach „długofalowej strategii” Moskwy. Główna trasa dostaw przebiega przez rurociągi ESPO (Eastern Siberia – Pacific Ocean). Z rosyjskiego portu Kozmina eksportowana jest ropa naftowa na rynki wschodnie (m.in. bezpośrednio do chińskiej miejscowości Daqing) (Kaczmarski, 2015, s. 59). Umowa ta była zawarta pomiędzy Rosneft i Transneft jeszcze w 2009 r. w zamian za długofalowe dostawy ropy naftowej w wielkości 300 000 baryłek/1 dzień firmy te uzyskały kredyty od banków chińskich w wysokości \$25 mld łącznie. Obecnie Rosneft dostarcza surowiec do Chin w ramach zawartej umowy międzynarodowej z Chinami za pomocą: ropociągu ESPO, Skoworodino-Mohe oraz z portu Koźmino, a także tranzytem przez terytorium Kazachstanu za pomocą ropociągu Atasu – Alashankou (Rosneft, 2016).

W maju 2014 roku została podpisana umowa pomiędzy Federacją Rosyjską, a Chinami na dostawy błękitnego paliwa. W 2015 roku rozpoczęła się budowa gazociągu „Siła Syberii”, który w 2019 roku zacznie dostarczać rosyjski gaz do Chin (docelowo do Szanghaju) (Gazoprom, 2016). Kontrakt został zawarty na okres 30 lat i prognozuje się, iż w tym okresie czasu eksport rosyjskiego gazu do Chin wyniesie 38 mld m³/w ciągu roku. Jest to bardzo ważny „krok” w stosunkach gospodarczych pomiędzy tymi krajami uwieńczony zawarciem umowy po trwających ponad 10 lat negocjacji (Fares, 2016).

Długoterminowe prognozy związane z konsumpcją ropy surowej na obszarach azjatyckich sprzyjają eksporterom tego surowca. Dynamiczna tendencja wzrostowa popytu na ropę będzie pokrywana w głównej mierze surowcem mającym pochodzenie z importu. Analizując okres od 2013 do 2040 roku zauważalny jest wzrost zapotrzebowania na ropę surową o ponad 70% (osiągając wolumen 1667,8 mln ton surowca w okresie do 2040 roku w Azji ogółem), w tym w Chinach o ok. 60% (w 2040 roku do poziomu 781,6 mln). Zakłada się, iż w krajach azjatyckich nastąpi spadek produkcji własnej. W 2013 roku wyniósł on 393,3 mln ton, a w 2040 roku według szacunków osiągnie on wolumen 288,7 mln ton. W samych Chinach spadnie on z 214,1 mln ton do wielkości 169,3 mln ton (Kardaś, 2016, s. 56).

Tabela 2. Prognozy konsumpcji ropy surowej oraz produkcji własnej w Azji 2020-2040 (w mln ton)

Rok:		2013	2020	2025	2030	2035	2040
Japonia	<i>Konsumpcja</i>	213	184,2	164,3	149,4	139,4	129,4
	<i>Produkcja własna</i>	–	–	–	–	–	–
Chiny	<i>Konsumpcja</i>	487,9	597,4	692	751,7	776,6	781,6
	<i>Produkcja własna</i>	214,1	219,1	204,1	189,2	179,3	169,3
Azja ogółem	<i>Konsumpcja</i>	980,7	1189,8	1349,2	1493,5	1593,1	1667,8
	<i>Produkcja własna</i>	393,3	378,4	343,5	318,6	303,7	288,7

Zródło: (Kardaś, 2016, s. 55-56).

Aby zrealizować założoną strategię energetyczną Federacja Rosyjska będzie musiała w długofalowej perspektywie rozbudować infrastrukturę przemysłową, zachować tempo wzrostu wydobywania ropy naftowej na obszarach wschodnich kraju oraz sprostać konkurencji z pozostałymi krajami eksportującymi surowiec na azjatyckie rynki (Sporek, 2011, s. 160).

Grożba odizolowania Federacji Rosyjskiej ze strony zachodnich partnerów na zagranicznych rynkach była czynnikiem, który w istotny sposób wpłynął na intensyfikację rosyjsko-chińskich stosunków. ChrL odniosła planowane korzyści ekonomiczne w związku z wynegocjowanymi warunkami kontraktu, ponieważ w sytuacji dążenia UE do zmniejszenia udziału Rosji w sektorze energetycznym w Europie kraj ten zgodnie z przyjętą strategią zwraca się w stronę azjatyckich partnerów. Według ekspertów z jednej strony umowa ta jest symbolem „rosyjskiego zwrotu ku Azji”, a z drugiej strony ma ona charakter polityczny Rosji w stosunku do relacji z zachodnimi partnerami (Lubina, 2014, s. 392).

„Rusgidro” i PowerChina (Power Construction Corporation of China Ltd) w maju 2014 roku podczas wizyty prezydenta Władimira Putina w Chinach podpisały umowę o współpracy strategicznej. Zainteresowane strony poruszały tematy inwestycji rozwojowych małych elektrowni wodnych na terytorium FR o łącznej mocy 25MV. Partnerzy są zainteresowani w stworzeniu rosyjsko-chińskiego funduszu, który będzie realizował projekty w zakresie hydroenergetyki na terytorium Rosji. Główne plany rosyjskiej firmy „Rusgidro” oraz PowerChina to wybudowanie do 2020 roku 35 małych elektrowni wodnych na terytorium całej Rosji. Szacuje

się, iż inwestycje projektu wyniosą \$3-5,5 mld. Około 70-75% środków finansowych partnerzy planują pozyskać w formie inwestycyjnych projektów skierowanych do chińskich oraz rosyjskich instytucji finansowych (Forbes, 2016).

W 2014 roku chińscy inwestorzy wyrazili zainteresowanie projektem kolei dużych prędkości na terytorium Federacji Rosyjskiej. Mowa o superszybkiej magistrali „Moskwa – Kazań”, która przewiduje 15 stacji kolejowych (począwszy od stolicy Moskwy poprzez Władimir, Niżnyj Nowogród, Czeboksary aż do Kazania). Szacowana eksploatacja linii magistrali wynosi 10,5 mln osób rocznie. W październiku 2014 roku Rosyjskie Ministerstwo Transportu i Narodowa Komisja Rozwoju i Reform ChRL w ramach projektu „Chińskie drogi kolejowe” podpisały rosyjsko-chińskie memorandum dot. rozwoju współpracy w zakresie kolei dużych prędkości. W związku z tym strony kontraktu winny opracować wspólny projekt euroazjatyckiego korytarza Moskwa-Pekin w ramach kolei dużych prędkości. Planuje się, iż odcinek kolejowy Moskwa-Kazań powinien być włączony w tę magistralę. Ponadto w długofalowej perspektywie rozważa się włączenie tej magistrali w Nowy Jedwabny Szlak, który umożliwi Chinom łatwiejszy i szybszy dostęp do rynków europejskich i Bliskiego Wschodu. Chińscy partnerzy w ramach finansowania kredytowego przekażą kwotę 250 mld rub (dla odcinka Moskwa-Niżnyj Nowogród) i 150 mld rub (dla odcinka Niżnyj Nowogród-Kazań). Rozliczanie finansowe projektów będzie możliwe zarówno w amerykańskich dolarach jak i chińskich juanach. Ponadto chińska strona zagwarantuje świadczenia finansowe o charakterze kapitałowym (wkład kapitałowy tworzonej firmy SVP) dla realizacji przedsięwzięcia na odcinku Moskwa-Niżnyj Nowogród w wysokości 52 mld rub. Realizacja projektu będzie możliwa dzięki przyciągnięciu inwestycji w postaci kapitału własnego oraz finansowania kredytowego (Muchin, 2015, s. 11). Łączny koszt budowy superszybkiej magistrali „Moskwa-Kazań” wyniesie 1,068 trylioną rosyjskich rubli. Dla chińskiej strony udział w projekcie jest korzystny z punktu widzenia posiadanych zakładów budowy linii kolejowych dla szybkich kolei, w związku z czym chińska strona będzie zainteresowana zagwarantowaniem chińskiego wyposażenia podczas budowy magistrali i wyposażenia w pociągach, a także udziału własnej siły roboczej podczas tego przedsięwzięcia. Planuje się, iż kluczowe decyzje dla dalszego rozwoju projektu zawarte w porozumieniu pomiędzy rządami Rosji i Chin będą podpisane w 2016 roku.

Prężnie rozwija się współpraca w obszarze inżynierii mechanicznej pomiędzy spółką akcyjną typu otwartego „NPK Uralwaganzawod”, „BTB Leasing” oraz chińską firmą HonghuaGroup Limited. Partnerzy planują uruchomienie produkcji ciężkich urządzeń wiertniczych na terytorium Federacji Rosyjskiej (BTB Leasing, 2016). Regiony Rosji oraz Chin również współpracują ze sobą w różnych dziedzinach. Republika Baszkortostan i prowincja Jiangxi planują wzmocnienie współpracy w obszarze głębokiego przetwórstwa miedzi i metali nieżelaznych, kompleksowego wykorzystania odpadów górniczych oraz produkcji materiałów budowlanych. Pomiędzy Tatarstanem, a prowincja Hunan planuje się rozwój współpracy w obszarze inżynierii mechanicznej oraz elektroniki (Muchin, 2015, s. 16).

Istnienie tego typu przedsięwzięć jest potwierdzeniem rozwijających się stosunków partnerskich pomiędzy krajami. Z punktu widzenia prawa międzynarodowego strategiczna współpraca rosyjsko-chińska może wejść na wyższy pułap bez dodatkowych procedur w dowolnym momencie.

Oprócz projektów infrastrukturalnych oraz przedsięwzięć w obszarze energetyczno-gazowym chińscy inwestorzy zainteresowani są również rozwojem strefy hazardowej „Kraj Nadmorski” na terytorium Federacji Rosyjskiej. Lawrence Ho (Summit Ascent Holdings), magnat gier hazardowych z Makao zwrócił uwagę na rosyjski rynek gier hazardowych. Po wprowadzeniu przepisów dot. wydzielonych stref hazardowych w kraju, Lawrence Ho jako jeden z pierwszych zadeklarował chęć włożenia kapitału finansowego dla rozwoju biznesu handlowego na Dalekim Wschodzie Rosji (Amora, 2016). Ekspertcy zwracają uwagę, iż chińsko-rosyjski projekt w sferze rozrywki szacowany na ok. \$700 mln będzie kolosalną inwestycją w tej części w kraju. Zainteresowanie inwestorów zagranicznych tym obszarem jest związane z niskim podatkiem od dochodu kasyna, który na obszarach Dalekiego Wschodu kształtować się będzie na poziomie 3-7% (dla porównania w Makao podatek wynosi 39%), a także położenie geograficzne Kraju Nadmorskiego wpływa na atrakcyjność inwestycyjną zagranicznych partnerów (Amora, 2016). Według brytyjskiego dziennika *The Guardian* miasto Władywostok symbolizuje „przemianę w geopolitycznej strategii Federacji Rosyjskiej, w której to prezydent W. Putin zmienia kierunek działania z zachodu w stronę wschodu” (Igornaya zona, 2016).

Współpraca gospodarcza pomiędzy Chinami oraz Federacją Rosyjską jest również widoczna na obszarach Rosyjskiego Dalekiego Wschodu. Jest to region obfity w zasoby naturalne, jak m.in. ropa naftowa, gaz ziemny czy też złoto. Olbrzymie obszary roślinności i lasów sprzyjają rozwojowi przetwórstwa drzewnego oraz celulozowego. Dostęp do oceanu oraz dobrze rozbudowana sieć rzeczna stanowi bogaty potencjał dla rozwoju na tych obszarach rybołówstwa. Obszary Rosyjskiego Dalekiego Wschodu są słabo rozwinięte pod względem infrastruktury, co też związane jest z niską gęstością zaludnienia na tych obszarach (Madej, 2015, s. 82). W związku z tym pomiędzy Chinami i Rosją zostało zawarte memorandum o „wzmocnieniu regionalnej współpracy rosyjsko-chińskiej o charakterze produkcyjno-inwestycyjnym na obszarach Rosyjskiego Dalekiego Wschodu. W kwietniu 2016 r. zostały przeprowadzone negocjacje pomiędzy szefem departamentu Ministerstwa ds. Rozwoju Dalekiego Wschodu FR Rustam Makarow, a dyrektorem departamentu rozwoju przemysłu północno-wschodnich prowincji Chin Zhou Jianpingiem. Współpraca będzie opierać się na przeniesieniu działalności chińskich firm na terytorium Rosji w obszarze w 12 sektorów i gałęzi gospodarczych m.in. energetyki, przemysłu stocznioowego, chemicznego czy tekstylnego. Chiny poszerzają swoją strefę wpływów na obszarach Rosyjskiego Dalekiego Wschodu budując warunki gospodarczo-demograficzne. Warunkiem rozwoju chińskich przedsiębiorstw na tych terytoriach wykorzystując ulgi i preferencje jest przestrzeganie przepisów związanych z ochroną środowiska.

W dobie sankcji zagranicznych zwiększa się zainteresowanie Federacji Rosyjskiej ku rozszerzeniem oraz pogłębieniem współpracy gospodarczej z Chinami, zarówno w sferze energetycznej jak i pozostałych obszarach (sektor finansowy, dostawy urządzeń, udział ChRL w realizacji dużych projektów infrastrukturalnych na terytorium Rosji, wspólne projekty w sferze technologicznej). Warto podkreślić, iż wzmocnienie relacji z chińskim partnerem jest związane nie tylko z ograniczonymi możliwościami do współpracy pomiędzy Rosją, a krajami UE i USA, ale również z stagnacją i „zamrożeniem” relacji z Japonią w ważnych dla gospodarki rosyjskiej obszarach. W ten oto sposób Chiny są w stanie umocnić swoją strefę wpływów w Azji oraz stać się nadrzędnym partnerem strategicznym Rosji w obszarze gospodarczym. Kryzys w stosunkach rosyjsko-amerykańskich skutkować będzie nasilającą się aktywizacją współpracy pomiędzy Chinami oraz Rosją w obszarze techniczno-militarnym włączając w to rozszerzenie „nomenklatury technologicznej” jaką Moskwa jest w stanie dostarczać Pekinowi. Ograniczenia w dostawach do Chin najnowszych technologii wojennych będą się zmniejszać. Federacja Rosyjska planuje zwiększyć współpracę w obszarze wojskowym, technologii podwójnego zastosowania, a także współpracy w kosmosie (Łuzyanin, 2015, s. 8-10). W kwietniu 2016 r. miało miejsce spotkanie dyrektora Roskosmosu Igora Komarova oraz XuDazhe z Chińskiej Narodowej Agencji Kosmicznej, którzy podkreślili iż w przeciągu ostatniego roku współpraca pomiędzy krajami w sferze kosmicznej wzrosła. W tym okresie czasu miały miejsce wspólne prace badawcze rosyjsko-chińskich załóg na Księżycu oraz wymiana danych i informacji teledetekcyjnych dot. ziemi w obszarze zainteresowania krajów członkowskich BRICS. Ponadto planuje się wspólne projekty związane z produkcją silników do maszyn oraz wyposażenia kosmicznego, a także monitoring kosmicznych odpadków (Russia and China, 2016).

5. STOSUNKI GOSPODARCZE ROSJI I POZOSTAŁYCH KRAJÓW AZJATYCKICH ORAZ PERSPEKTYWY ROZWOJU WSPÓLNYCH PROJEKTÓW

Federacja Rosyjska buduje nowy „dialog strukturalny” w ramach strategicznego trójkąta Rosja-Chiny-Indie, ugrupowania BRICS czy też Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej opierającej się na strategicznym partnerstwie oraz pełnej równości krajów członkowskich (Titarenko, 2012, s. 12).

Obecne stosunki między Indiami i Rosją są charakterystyczne dla sojuszu strategicznego mającego miejsce podczas zimnej wojny pomiędzy ZSRR i Indiami. Relacje te są opisywane przez rosyjską dyplomację jako „szczególnie uprzywilejowane partnerstwo strategiczne”.

W 2000 roku została podpisana „Deklaracja o strategicznym partnerstwie Rosji oraz Indii” w związku z tym zakres współpracy pomiędzy krajami obejmuje takie obszary jak: polityka, bezpieczeństwo narodowe, handel oraz gospodarkę, technologię, a także kulturę. Pomiędzy tymi partnerami występuje zbieżność interesów w obszarze regionalnym, a także jednolite interesy na płaszczyźnie globalnej polityki. Oba kraje dążą do utrzymania stabilnej sytuacji

w Azji Centralnej. Gałęziowa struktura współpracy jest podobna zarówno w Rosji jak i Indiach. Kluczowymi sektorami dla gospodarek jest: współpraca w obszarze techniczno-wojskowym, a także w sektorze energetycznym. Eksport broni i technologii wojskowych w stosunkach gospodarczych pomiędzy Rosją i Indiami odgrywa kluczową rolę (Rodkiewicz, 2014, s. 23-24).

Indie są czołowym klientem Federacji Rosyjskiej w zakresie przemysłu zbrojeniowego. W ciągu ostatnich 3 lat łączna suma rosyjskich kontraktów zbrojeniowych z Indiami przekroczyła wartość 340 mld indyjskich rupii (co w przeliczeniu na dolar amerykański daje kwotę \$5mld), podczas gdy USA plasuje się na drugiej pozycji w tym rankingu. Wolumen ich transakcji kreuje się na poziomie 300 mld rupii (ok. \$4,4 mld). W okresie od 2012/2013 do 2014/2015 podpisanych zostało 162 umów związanych z dostawą broni, w tym z Rosją (18 umów), USA (13) z Francją (6), a pozostałe 67 umów były podpisane z innymi krajami. Rosyjski sprzęt wojskowy zakupiony przez New-Delhi w okresie 2004-2014 stanowił 75% łącznego wolumenu indyjskiego zakupu w tym obszarze. Od 2009 do 2013 roku Rosja oraz Indie podpisały kontrakty o charakterze obronnym na łączną sumę ok. \$30 mld (uwzględniając fakt, iż w tym samym okresie USA oraz Francja zawarły z Indiami kontrakty odpowiednio na sumę \$30 mld i \$11mld). Należy jednak podkreślić, iż udział Rosji w przemyśle zbrojeniowym na rynku indyjskim ulega zmniejszeniu na rzecz zachodnich dostawców. Jest to związane z zastosowaną przez indyjski rząd dywersyfikacją importu sprzętu wojskowego oraz tworzeniem i ulepszaniem własnego zaplecza przemysłu obronnego (Gady, 2016).

W grudniu 2015 roku podczas spotkania premiera Indii, Narendra Modi z prezydentem Federacji Rosyjskiej Władimirem Putinem zawarto nowe kontrakty oraz uszczegółowiono szereg porozumień. Obecna współpraca rosyjsko-indyjska dotyczy takich projektów jak: budowa 12 reaktorów jądrowych na terytorium Indii przez Rosyjską Państwową Korporację Energii Jądrowej „Rosatom”, dostawy ropy naftowej przez Rosneft w przeciągu najbliższych 10 lat do Indii, współpraca w produkcji 400 śmigłowców wojennych Ka-226. Mocne oraz długoletnie stosunki pomiędzy Moskwą, a Delhi w dobie sankcji zagranicznych nie uległy negatywnym zmianom (Farchy, Kazmin, 2016).

Przykładem współpracy rosyjsko-indyjskiej w sektorze energetycznym jest wybudowana elektrownia atomowa Kudankulam w Indiach o 1000-megawatowym reaktorze. Zgodnie z zawartą wcześniej umową strategiczną pomiędzy krajami w przeciągu dwudziestu lat Rosja wybuduje 12 reaktorów atomowych na terytorium Indii. Komponenty wykorzystywane do budowy reaktorów atomowych będą produkowane w Indiach (Atomtechenergo, 2016).

Współpraca rosyjsko-indyjska opiera się również na wspólnej produkcji rakiet manewrujących BrahMos, charakteryzujących się zasięgiem ok. 300 km. Rosja jest zwolennikiem przyznania stałego miejsca Indiom w Radzie Bezpieczeństwa ONZ podkreślając, iż polityka zagraniczna prowadzona przez rząd indyjski jest odpowiednio „zrównoważona” i podąża w odpowiednim kierunku. W 2014 roku wymiana handlowa pomiędzy partnerami kształtowała się na poziomie \$10 mld, jednakże

w 2015 roku odnotowano spadek o 14% w stosunku do roku poprzedniego. Przyczyną zaistnienia takiej sytuacji jest spadek ceny ropy naftowej na rynkach globalnych. Przyszła współpraca rosyjsko-indyjska będzie się rozwijać w sektorze przemysłowym, wspólnej eksploatacji rosyjskich zasobów „czarnego złota”, a także uproszczeniu procedur wizowych dla inwestorów oraz przedstawicieli świata biznesu.

6. EUROAZJATYCKA UNIA GOSPODARCZA JAKO „REKONSTRUKCJA” ROSYJSKIEGO SUPERMOCARSTWA

Federacja Rosyjska usiłuje zbudować również stabilne stosunki z krajami WNP (Wspólnota Niepodległych Państw), a także odzyskać strefę wpływów na tym obszarze. Główny cel rosyjskiego rządu opierał się na stworzeniu Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej, w skład której wchodziłyby m.in. kraje członkowskie WNP. Celem tej wspólnoty gospodarczej jest „rekonstrukcja” rosyjskiego supermocarstwa, jednakże w nowej strukturze oraz formie (Wasiuta, 2014, s. 38). Władze rosyjskiego rządu, chcą pokazać obywatelom swojego kraju, iż Federacja Rosyjska wciąż utrzymuje pozycję istotną oraz dominującą na obszarach postsowieckich (Rosyjski, 2013, s. 29).

Rosyjski rząd podkreśla, iż EUG posiada predyspozycje dla konkurowania z UE w zakresie gospodarczym. Wspólnota ta ma inną strukturę dzięki odrębności od wartości konserwatywnych i zasad demokracji liberalnej. Model polityczno-społeczny krajów poradzieckich charakteryzuje się inną specyfiką, co wpływa na niezdolność takich państw do połączenia z Zachodem (tzw. odmienność cywilizacyjna”) (Strzelecki, 2016, s. 2). Potwierdzeniem tej tezy są słowa prezydenta W. Putina, który powiedział iż „Unia Eurazjatycka to projekt zachowania tożsamości narodów, historycznej przestrzeni eurazjatyckiej w nowym wieku i w nowym świecie. Eurazjatycka integracja to szansa dla całego poradzieckiego obszaru, aby stać się niezależnym centrum globalnego rozwoju, a nie peryferiami dla Europy lub dla Azji”. Pozycja Rosji wpływa również na sferę społeczną Rosji, która utrzymywana jest w przekonaniu o efektywności i sukcesywności polityki zagranicznej kraju. Z jednej strony podłoże funkcjonowania EUG ma gwarantować zabezpieczenie przed „rewolucjami” w bliskim sąsiedztwie, a z drugiej strony wpłynąć na stabilność i trwałość władzy w FR.

Globalny kryzys finansowy oraz czynniki o charakterze politycznym wpłynęły na przyspieszone utworzenie Euroazjatyckiej Unii Celnej. Poprzez wzmocnienie obopólnych relacji gospodarczych, kraje wchodzące w wspólnotę gospodarczą oczekiwały przyspieszonego przezwyciężenia skutków globalnego kryzysu. Na utworzenie Unii Celnej wpływały również takie motywy jak: polepszenie struktury przemysłu poprzez większy udział w niej przemysłu przetwórczego, intensyfikacja konkurencyjności pomiędzy firmami, a także podniesienie poziomu znaczenia krajów integrujących się w ramach wspólnoty na arenie międzynarodowej. Kluczowe znaczenie dla Federacji Rosyjskiej miały motywy polityczne w utworzeniu unii, która poprzez ekonomiczną integrację z byłymi republikami radzieckimi miałaby wpłynąć na spowolnienie i niwelowanie wzrastających wpływów UE, Turcji oraz Chin na obszarach krajów członkowskich (Gostomski, Michałowski, 2015, s. 84).

1 stycznia 2015 roku funkcjonowanie rozpoczęła Euroazjatycka Unia Gospodarcza. Jej powstanie zostało poprzedzone powołaniem 1 stycznia 2010 roku Unii Celnej oraz Wspólnej Przestrzeni Gospodarczej 1 stycznia 2012r. Unia ta posiada podmiotowość prawną a krajami założycielskimi uczestniczącymi w procesie integracyjnym są: Rosja, Białoruś oraz Kazachstan. W 2015 roku z formalnego punktu widzenia dołączyła do niej Armenia oraz Kirgistan. Główny cel tej wspólnoty to swobodny przepływ towarów i usług, kapitału oraz siły roboczej, a także prowadzenie skoordynowanej oraz jednolitej polityki członkowskiej w obszarach gospodarczych pomiędzy krajami. Istotą unii jest kreacja jednolitego obszaru celnego poprzez likwidację ceł importowych oraz eksportowych we wzajemnych obrotach gospodarczych, opracowanie wspólnej zewnętrznej taryfy celnej, a także ujednoczenie pozostałych narzędzi polityki handlowej mającej zastosowanie wobec krajów trzecich (Euroazjatycka, 2016).

Planuje się, iż do 2017 zostanie utworzony wspólny rynek farmaceutyczny, do 2019 roku rynek energetyczny, a w 2025 w ramach unii znacznie funkcjonować wspólny rynek ropy naftowej oraz błękitnego paliwa.

Tabela 3. Wymiana handlowa w obszarze EUG (okres styczeń-listopad 2015) oraz PKB członków EUG

Kategorie	Armenia	Białoruś	Kazachstan	Kirgistan	Rosja	RAZEM
PKB w 2014 (mld USD)	10,9	75,9	212,2	7,4	1880,6	2187
Udział PKB kraju w PKB całego EUG (2014)	0,5%	3,5%	9,7%	0,3%	86,0%	100%
Handel z krajami EUG w okresie styczeń-listopad 2015 (w mln USD)	1179	24503,8	15212,9	2058,8	40300,7	–
Udział handlu z Rosją w wymianie handlowej z krajami EUG w okresie styczeń-listopad 2015	96,9%	97,4%	91,9%	63,9%	–	–

Zródło: (Euroazjatycka Komisja Gospodarcza, <http://www.eurasiancommission.org>, dostępna w dniu 20.05.2016r.).

Ponad 4/5 całego PKB w Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej o wielkości 86% przypada na Federację Rosyjską. Biorąc pod uwagę potencjał gospodarczy oraz wielkość PKB drugie miejsce zajmuje Kazachstan z ok. 10%, następnie Białoruś – 3,5% oraz Armenia i Kirgistan – ok. 1%. Euroazjatycka Unia Gospodarcza stanowi największą pod względem terytorialnym wspólnotę integracyjną o potencjale rynkowym od 4-4,2% światowego PKB (Krotov, 2015, s. 36). Relacje gospodarcze występujące w ramach EUG są w dominującym stopniu związane z wymianą handlową danego państwa z Rosją (zauważalna przewaga eksportu z FR). Wpływa to w sposób bezpośredni na sytuację uzależnienia się krajów członkowskich EUG od stanu i koniunktury rosyjskiej gospodarki. Najwyższy wskaźnik udziału handlowego z Rosją w ramach struktury ma Białoruś (97,4%). Natomiast Kazachstan dzięki współpracy w ramach EUG zastosował korzystniej-

sze uproszczenia podatkowe. Wpłynęły one na wysoki poziom inwestycyjny rosyjskich przedsiębiorstw w tym kraju, które skorzystały z lepszych warunków prawno-podatkowych (Inozemtsev, Barbashinn, 2014, s. 69).

Zgodnie z opinią ekonomistów do 2030 roku wzrost poziomu aktywności gospodarczej w ramach tego ugrupowania regionalnego będzie wynosić ok. \$700 mld, w tym 1/3 tej wielkości przypadnie na wspólny rynek, a 2/3 na wspólna strategię rozwoju (Surikov, 2014, s. 3).

W 2015 roku została podpisana umowa o stworzeniu strefy wolnego handlu pomiędzy EUG i Wietnamem. Umowa ta jest pierwszym porozumieniem o charakterze regionalnym zawartym w ramach EUG z partnerem trzecim. Przewiduje się, iż realizacja postanowień tego porozumienia do 2020 roku pozwoli zwiększyć obroty handlowe pomiędzy krajami członkowskimi EUG i Wietnamem do wartości \$8-10 mld. Obecnie 30 państw jest zainteresowanych zawarciem podobnego porozumienia. Obecnie trwają negocjacje z Izraelem, Indiami i Egiptem (Chejfac, 2015, s. 13).

Korzystnym rezultatem utworzenia wspólnoty gospodarczej jest dopasowanie reguł i norm mających zastosowanie w tej strukturze do zasad obowiązujących w Światowej Organizacji Handlu. Białoruś pozostająca z formalnego punktu widzenia poza WTO również jako członek EUG musiała zastosować wytyczone zasady i normy (Wiśniewska, 2013, s. 38).

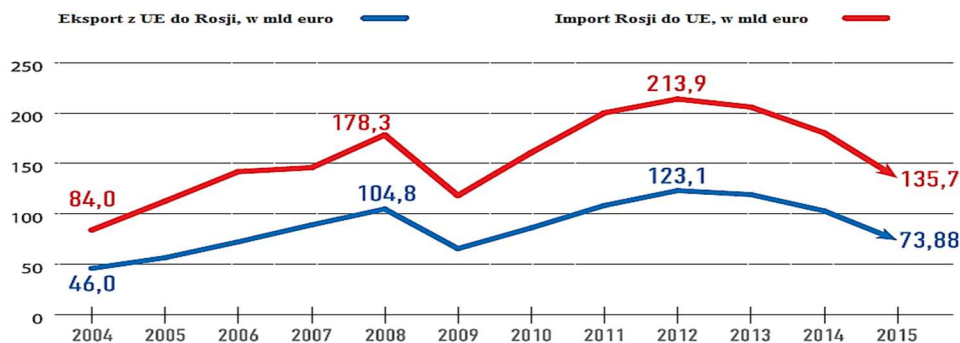
W obecnych czasach Euroazjatycka Unia Gospodarcza stanowi „harmoniczną część światowej architektury gospodarczej” ukierunkowanej na nawiązywanie konstruktywnego dialogu z państwami trzecimi, ugrupowaniami integracyjnymi oraz organizacjami międzynarodowymi (Eurasian, 2016).

Konfrontacja Federacji Rosyjskiej ze Stanami Zjednoczonymi w dobie sankcji zagranicznych przyczynia się do złagodzenia tendencji mocarstwowych i rywalizacyjnych pomiędzy Chinami, a Rosją przynoszącą większą korzyść chińskiej stronie. Biorąc pod uwagę potencjał gospodarczy ChRL oraz „suwerenne doświadczenie” rosyjskiej strony ugrupowanie BRICS (w której skład wchodzi oprócz Rosji i Chin, Brazylia, Indie i RPA) będą coraz to aktywniej stawiać wyzywania grupie G7 będącej równoległym centrum „światowego handlu” i podejmowania decyzji. Szanghajska Organizacja Współpracy (SOW), do której w 2015 roku dołączyły Indie i Pakistan stopniowo ulegną przekształceniu i będą stanowić główne forum do rozwiązywania kwestii rozwoju i bezpieczeństwa w obszarach kontynentalnych Azji. Ze względu na rozwój stosunków Rosji z krajami „niezachodnimi”, będzie ona aktywnie promować swoją koncepcję światowego ładu i porządku skierowaną na zmniejszenie globalnej hegemoni Stanów Zjednoczonych i zastąpieniu jej pozycji w drodze konsensusu wielkimi mocarstwami (Trenin, 2016).

Prowadzenie przez Zachód „wielkich gier” na obszarach postradzieckiej „wielkiej szachownicy” wpływa na wzmocnienie w rosyjskim społeczeństwie i elicie rządzących chęci i zdecydowania do ochrony geopolitycznego stanu dysponowania oraz zamykania się w „oblężonej twierdzy” (Bieleń, 2016, s. 29).

7. WPŁYW ZACHODNICH SANKCJI ZAGRANICZNYCH NA STOSUNKI GOSPODARCZE POMIĘDZY UE A ROSJĄ

Relacje pomiędzy Federacją Rosyjską, a Unią Europejską w przeciągu ostatnich dwóch dziesięcioleci charakteryzowały się wieloma „wzlotami i upadkami”. Na partnerstwo pomiędzy nimi oddziaływało wiele czynników mających swoją genezę jeszcze z czasów rozpadu ZSRR. UE miała nadzieję, iż w krótkiej perspektywie czasu w Rosji zostaną zbudowane skuteczne podwaliny demokracji, natomiast Rosja oczekiwała „gospodarczego cudu” i uzyskania godnego miejsca w wielkiej Europie (Sporek, 2014, s. 20-28). UE niejednokrotnie krytycznie oceniała wiele aspektów wewnętrznej i zagranicznej polityki Rosji. Różnice pomiędzy parterami widoczne są w szczególności w zakresie demokracji czy też ochrony praw człowieka. W obecnych czasach polityczne kręgi Rosji na czele z prezydentem W. Putinem twierdzą, iż kraj ten winien pozostawać „suwerennym ośrodkiem siły” opierającym się na rozwoju potencjału gospodarczego krajów wchodzących w skład Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. Obszar ten stanowi nowy kierunek rozwoju rosyjskiej polityki zagranicznej, który nie może nie oddziaływać na partnerstwo z UE (Arbatova, 2013, s. 30).

Rysunek 2. Wartość eksportu z UE do Rosji i importu Rosji do UE (w mld euro)

Źródło: (dane z Eurostat, European Union, Trade in goods with Russia, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf, dostępna w dniu 25.05.2016r.).

Stosunki gospodarcze pomiędzy UE a Rosją w obecnych czasach zostały zniszczone przez „wojskowo-dyplomatyczny kryzys na Ukrainie”, którego rezultatem okazał się długi okres stagnacji gospodarczej oraz „wojna handlowa” przy użyciu sankcji i środków odwetowych w obopólnych relacjach. Na powyższym wykresie zauważalny jest gwałtowny spadek eksportu i importu w dwustronnych stosunkach. Od 2004 roku wymiana handlowa pomiędzy UE i Rosją utrzymywała tendencję wzrostową, do czasu kryzysu finansowego na świecie w 2008 roku. Wtedy wielkość importu z Rosji do UE wynosiła 178,3 mld euro, a eksportu z UE do Rosji 104,8 mld euro. Wprowadzone sankcje przez zachodnich partnerów gwałtownie obniżyły wartość wymiany handlowej UE-Rosja. W 2015 roku eksport z UE do Rosji wynosił 135,7 mld euro, a import z Rosji do UE 73,88 mld euro i był porównywalny

z wartościami z okresu kryzysu finansowego. Kryzys gospodarczy w Rosji oraz ostry ograniczenia w relacjach UE-Rosja wpłynęły na zmniejszone wartości wymiany handlowej. Struktura eksportowa UE do Rosji przede wszystkim dotyczy takich towarów jak: maszyny oraz wyposażenie dla przemysłu (45% łącznej wartości eksportu), artykuły chemiczne (11% łącznej wartości eksportu), lekarstwa oraz produkty rolne. Z Rosji na obszary UE eksportowało się przede wszystkim surowce, w tym ropę naftową (w postaci czystej i surowej), gaz ziemny (87% łącznej wartości importu do UE w 2014 r.). Federacja Rosyjska wstąpiła do WTO dla osiągnięcia m.in. obniżonych stawek celnych dla wwozu towarów. UE była naczelnym inwestorem w obszarze gospodarki rosyjskiej do czasu zastosowanych sankcji gospodarczych. Szacuje się, iż ok. 75% bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Rosji pochodziło z krajów UE (Fact and figure, 2016). Federacja Rosyjska nie zakwestionowała w Światowej Organizacji Handlu zachodnich sankcji zagranicznych wprowadzonych w 2014 roku przez USA oraz kraje zachodnie mających zastosowanie wobec indywidualnych podmiotów oraz sektorów gospodarki rosyjskiej. Kraje te również nie wysunęły roszczeń wobec Rosji w ramach WTO co do zastosowanych sankcji odwetowych. Należy podkreślić, iż zarówno działania krajów zachodnich jak i Rosji traktowane są jako naruszenie podstawowych zasad dot. liberalizacji handlu w ramach WTO (Rossiya, 2016a).

Według ekspertów w chwili obecnej UE i Rosja (w ramach EOG) powinny dokonać przeglądu obopólnych stosunków i zbudować podstawy dla odbudowy wzajemnych relacji na różnych płaszczyznach, które dotyczą m.in. obszaru energetycznego, przepływu kapitału i inwestycji, a także wycofania zachodnich sankcji wobec Krymu i wiele innych. Utrzymywanie tendencji wzrostowej w stosunkach rosyjsko-chińskich, rozwój strefy gospodarczej pomiędzy azjatyckimi parterami oraz „zwrot ku Azji” obiektywnie wpływają na stymulowanie „europejskiej aktywizacji do dialogu” (Russiya, 2016b).

Komisja Europejska w marcu 2016r. określiła „pięć zasadach” w rozwoju przyszłych stosunków z Federacją Rosyjską. Ministrowie Spraw Zagranicznych 28 państw członkowskich jednogłośnie przyjęły zasady polityki UE wobec Rosji (European, 2016):

1. Warunkiem wszelkich zmian w polityce Unii Europejskiej wobec Federacji Rosyjskiej jest pełna implementacja mińskich porozumień – polityka UE w stosunku do Rosji uzależniona jest od dalszego rozwoju relacji rosyjsko-ukraińskich.
2. W stosunkach z Rosją, UE winna kierować się własnymi interesami wspólnoty – dotyczy kierunków polityki zagranicznej.
3. Unia Europejska ukierunkowana jest na umocnienie stabilnej współpracy z wschodnimi parterami – nawiązanie współpracy z byłymi republikami radzieckimi (Białoruś, Ukraina, Mołdawia, Gruzja, Armenia, Azerbejdżan) jako strefy „buforowej” pomiędzy UE i Rosją.
4. Konieczne jest wzmocnienie stabilności samej Unii Europejskiej – dotyczy kierunków funkcjonowania polityki wewnętrznej.
5. Bruksela powinna ustalić powiązania pomiędzy ludźmi w UE i Rosji oraz wspierać rosyjskie społeczeństwo obywatelskie – wsparcie rosyjskiej opozycji w celu lobbingu własnej sfery wpływów na terytorium FR (Rossiya, 2016b).

6. PODSUMOWANIE

W pierwszej dekadzie XXI wieku najważniejszym wydarzeniem Europy była inwazja Rosji na Ukrainę i aneksja Krymu. Po tym wydarzeniu etap sankcji zagranicznych wobec Rosji uległ osłabieniu, gdyż najważniejsze gospodarki świata o znaczeniu mocarstwowym zmieniały swoje stanowiska, a sam Kreml zastosował sankcje odwetowe, które skutkowały na wspólne stosunki gospodarcze i polityczne.

W dobie sankcji zagranicznych Kreml zmienia swoje dotychczasowe działania i stosuje politykę opartą na strategii substytucji importu wpływając tym samym na stworzenie odpowiedniego środowiska dla rozwoju krajowego przemysłu. Sankcje były ważnym impulsem dla przeprowadzenia dotychczasowej „inventaryzacji” stosunków z Zachodem. Ograniczyły one możliwości rozwoju współpracy gospodarczej pomiędzy Rosją, a Zachodem w sferze politycznej, bezpieczeństwa oraz gospodarki w najbliższej perspektywie. Znacząco wpłynęły one na zmianę biegunów rosyjskiego handlu w stronę azjatyckich partnerów i przyspieszyły rozwój stosunków rosyjsko-chińskich. „Zwrot ku Azji” – to długofalowa strategia Moskwy, która została opracowana jeszcze na kilka lat przed wybuchem ukraińskiego kryzysu. Współpraca nad projektami i pracami badawczymi w kosmosie, budowa kolei dużych prędkości, wspólne opracowanie projektu produkcji samolotów szerokokadłubowych odpowiednich dla istniejącej infrastruktury punktowej, budowa zachodniej gałęzi gazociągów oraz zawarte porozumienie o 30-letnim okresie zaopatrzenia Chin w rosyjski gaz to tylko niektóre przykłady obszarów współpracy pomiędzy państwami w długofalowej perspektywie.

LITERATURA

- Amora, D. (2016). *Vladivostok Gambling Zone Aims to Become the New Macau*, The Moscow Times, <http://www.themoscowtimes.com/realestate/quarterly/article/516809.html>, dostępna w dniu 20.05.2016r.
- Arbatova, N.K. (2013). *Rossija i EC: vozmozhnosti partnerstva*, Rossija Evropejskij Soyuz: vozmozhnosti partnerstva, *Rossiyskij Sovet po mezhdunarodnym delom*, 11.
- Atomtecheno*, <http://www.atech.ru/projects/kudankulam/>, dostępna w dniu 21.05.2016r.
- Bieleń, S. (2016). *Syndrom wahadła w rozwoju Rosji*, *Polityka Polska*, 4(12).
- Brics Business Council (2016). <http://www.brics-info.org/>, dostępna w dniu 10.05.2016 r.
- BTB Leasing, Uralvagonzavod i Honghua Group podpisali soglashenye o proizvodstve tjazhelyh burowyh ustanovok v RF,RBK*.
- Chejfec, B. (2015). *Evrazijskij ekonomichiski sojuz: novyevyzovy dla biznesa*, *Obshestvo i ekonomika*, 6.
- Ćwiek-Karpowicz, J., & Secieru, S. (2015). *Sanctions and Russia*. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Eurasian commission (2014). *Evrazijskij Ekonomicheskij Sojuz: Architektura budushego*.
- Eurazjatycka Unia Gospodarcza (2016). <http://www.eaeunion.org/#about>, dostępna w dniu 22.05.2016r.

- European Commission (2016). http://europa.eu/rapid/press-release_IP-95-533_en.htm?locale=en, dostępna w dniu 25.05.2016r.
- Fact and figure (2016). *Delagation of the European Union to Russia*,
- Farchy, J., & Kazmin A. (2016). *Russia and India sign new defence deals*, Financial Times, <http://www.ft.com/cms/s/0/ae9fe9c2-aa64-11e5-9700-2b669a5aeb83.html#axzz49a2NawFZ>, dostępna w dniu 21.05.2016r.
- Fares, K. (2016). *Rabota na perspektivu: zachem nuzhna „Sila Sybirii”, kogda zamedlaetsya Kitai*, RBK.
- Forbes (2016). <http://www.forbes.ru/news/257737-rusgidro-i-powerchina-dogovorilos-ot-sotrudnichestve-v-gidroenergetike>, dostępna w dniu 20.05.2016r.
- Gady, F.S. (2016). *Russia Remains India's Largest Arms Supplier (For Now)*, The Diplomat, <http://thediplomat.com/2016/03/russia-remains-indias-largest-arms-supplier-for-now>, dostępna w dniu 21.05.2016r.
- Gazprom (2016). <http://www.gazprom.ru/about/production/projects/pipelines/ykv/>, dostępna w dniu 21.05.2016r.
- Gostomski, E., Michałowski, T. (2015). Euroazjatycka Unia Gospodarcza – próba ożywienia instytucjonalnej integracji gospodarczej na obszarze dawnego ZSRR. *Gospodarka regionalna i międzynarodowa*, 41(1).
http://eeas.europa.eu/delegations/russia/eu_russia/trade_relation/facts_figures/index_en.htm, dostępna w dniu 23.05.2016r.
- http://www.eurasiancommission.org/ru/Documents/EEC_ar2014.pdf, dostępna w dniu 21.05.2016r.
- <http://www.rbc.ru/opinions/economics/28/01/2016/56a9ed9d9a7947b56b673dd8>, dostępna w dniu 21.05.2016r.
- <http://www.rbc.ru/rbcfreeneews/20130322183003.shtml>, dostępna w dniu 20.05.2016r.
- Ichino, Y. (2016). *Azjatskij povorot Rossii*, Inosmi, <http://inosmi.ru/economic/20150407/227353539.html>, (dostępna w dniu 10.05.2016r).
- Igornaya zona „Primore” v zglyad iz Londona*, <http://newsofgambling.com/igornaya-zona-primore-iz-londona/>, dostępna w dniu 20.05.2016r.
- Inozemtsev, V., & Barbashinn, A. (2014). Eurasian Integration: Putin's futureless project, *Aspean Review Central Europe*, 2.
- Kaczmarek, M. (2015). *Russia-China relations in the post-crisis international order*. London: New York – Routledge.
- Kapuśniak, T. (2009). Rosja-Chiny-Indie strategiczny sojusz czy idee fixe?, W: T. Kapuśniak, D. Mierzejewski, J. Zajączkowski (red.), *Strategiczny trójkąt Rosja-Chiny-Indie: szanse i wyzwania w XXI wieku*, Lublin-Łódź-Warszawa: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej.
- Kardaś, S. (2016). The twilight of the oil Eldorado. How the activity of Russian oil companies on the EU market has evolved. *OSW Studies*, 55.
- Kitaj predlozhyt vlozhit v VSM Moskwa – Kazan 300 mlrd rub*, RBK, <http://www.rbc.ru/business/29/03/2015/5517ddba9a7947cf5829f342>, dostępna w dniu 20.05.2016r.
- Krotov, M., & Muntiyani, V. (2015). Evrazyskij ekonomicheskij sojuz: istorya, osobennosti, perspektivy. *Upravlencheskoe konsultirovanie*, 11(83).

- Lubina, M. (2012). Rosja w polityce zagranicznej Chin. „Rosnąca asymetria” stosunków rosyjsko-chińskich, W: M. Pietrasiak, T. Kamiński (red.), *China go global. Rosnące znaczenie Chin na arenie międzynarodowej*. Łódź: Uniwersytet Łódzki, Zakład Azji Wschodniej.
- Lubina, M. (2014). *Niedźwiedź w cieniu smoka : Rosja-Chiny 1991-2014*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Łuzyanin, S., & HuaShen, Ch. (2015). *Rossijsko-kitajskij dialog: model 2015*, dokład nr 18, Moskwa.
- Madej, A. (2015). Chińska obecność na rosyjskim Dalekim Wschodzie: uwarunkowania i stereotypy, *Bezpieczeństwo Narodowe*, 36.
- Malinowski, D. (2015). *Azja w ofensywie*. Katowice: Wydawnictwo VII Europejskiego Kongresu Gospodarczego PTWP SA.
- Mareeva, J.A. (2012). Strategicheskij treugolnik Rossija – India – Kitaj w mezhdunarodnyh otnosheniyah – teoria i istoricheskaya praktika. *Vestnik Svezhyj vzglad*, 5(26).
- Memches, F. (2013). Rosyjski nacjonalizm. *Aspean Review Central Europe*, 2.
- Mierzejewski, D. (2007). Stosunki chińsko-rosyjskie. Spojrzenie z Moskwy. *Rocznik politologiczny*, 1.
- Ministerstwo Rozwoju Gospodarczego Federacji Rosyjskiej (2016). http://www.ved.gov.ru/exportcountries/cn/cn_ru_relations/cn_ru_trade/, dostępna w dniu 25.05.2016r.
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Białoruś (2016). <http://mfa.gov.by/multilateral/organization/list/e0e5d8b02b2fd7fc.html>, dostępna w dniu 22.05.2016r.
- Minvastokrazvitiya Rossii o Goskomitet razvitya i reformy KNR obsudili povestku investicionnogo sotrudnichestva na Dalenm Vostoke*, Minvastokrazvitiya, http://minvastokrazvitiya.ru/press-center/news_minvastok/?ELEMENT_ID=4125, dostępna w dniu 20.05.2016r.
- Mogut li Rossiya, Indiya i Kitay povlyat na situaciyu v mire, Inosmi* <http://inosmi.ru/world/20150210/226185825.html>, dostępna w dniu 10.05.2016r.
- Muchin, A. (2015). *Razvytyerossysjo – kitajskich otnosheny na primere globalnykh projektov*, Moskwa: Centr Politicheskoi Informacii.
- Oficjalna strona internetowa Kremla (2016). *Zayavleniya dlya pressy po itogom rossijsko-indiskih peregovorov*, <http://kremlin.ru/events/president/news/51011>, dostępna w dniu 21.05.2016r.
- Osnovnye vneshpoliticheskiye sobytiya 2013*, MID Rosii, http://archive.mid.ru/brp_4.nsf/newsline/BF9FE75BE8A27FFC44257C4D003FC026, dostępna w dniu 21.05.2016r.
- Rodkiewicz, W. (2014). *Zwrot na Wschód, ułomna dywersyfikacja rosyjskiej polityki zagranicznej*. Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich.
- Rosneft (2016). <http://rosneft.ru/news/pressrelease/210620139.html>, dostępna w dniu 20.05.2016r.
- Rossiya i evropejskij sojuz: tri voprosa o novyh princepov otnoshenij*, Dokład mehdunarodnogo dyskusyonnogo kluba „Valdai”, Moskwa 2016, <http://ru.valdaiclub.com/files/12204/>, dostępna w dniu 23.05.2016 (b).
- Rossiya i VTO: tri godavmeste*, Mehdunarodnaya Torgovaja Praktika, Moskwa 2015. <http://www.rospravo.ru/files/news/bac1576537ad9a2d16e718d5f8191fe3.pdf>, dostępna w dniu 23.05.2016 (a).
- Russia and China successfully cooperate in space exploration — Chinese deputy minister*, TASS, <http://tass.ru/en/science/871840>, dostępna w dniu 21.05.2016r.
- Sovmstnoe zayavlenye Rossijskoi Federacy i Kitajskoi Narodnoi Respubliki o novom etape otnosheni vseobmljushego partnerstwo i strategicheskogo vzaimodeystviya, <http://kremlin.ru/supplement/1642>, dostępna w dniu 21.05.2016r.

- Sporek T. (2011). Chińska Republika Ludowa – główny partner handlowy Unii Europejskiej, *Studia Ekonomiczne*, 90, 155-164.
- Sporek, T. (2014). Uwagi na temat gospodarki niemieckiej w pierwszej dekadzie XXI wieku. *Studia Ekonomiczne*, 184.
- Strzelecki, J. (2016). *Eurazjatycka Unia Gospodarcza: czas kryzysu*. Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich.
- Surikov, A. (2014). *Regiony nashyhstran – osnovnoi rezerv evrazijskoi integracji*, Minsk.
- Titarenko, M.Ł. (2012). *Rossya i ee azjatskie partnery v globalizirujuszemsya mire. Strategicheskoe sotrudnichestvo: problemy i perspektivy*. Moskwa: Rossiyskaya Akademya Nauk.
- Trenin, D. (2016). *Ot bolshoi Evropy k Bolshoi Azji? Kitaysko-rossiyskaja Antanta*, Moskiewskie Centrum Carnegie, <http://carnegie.ru/publications/?fa=60066>, dostępna w dniu 22.05.2016r.
- Vystuplenye Vladmira Putina na zasedany kluba „Valdai” stenogram*, Rossiyskaya Gazeta, <http://rg.ru/2013/09/19/stenogramma-site.html>, dostępna w dniu 21.05.2016r.
- Wasiuta, O. (2014). *Integracja Euroazji jako globalny projekt geopolityczny Rosji*. Częstochowa: Przegląd Geopolityczny.
- Wiśniewska, I. (2013). *Integracja euroazjatycka: rosyjska próba ekonomicznego scalenia obszaru poradzieckiego*. Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich.

Prospects for the development of Russian Federation at the time of foreign sanctions after the events in Ukraine in 2014

Abstract: After the Russian invasion in Ukraine in 2014 dynamic process of foreign sanctions over the Kremlin occurred. The sanctions constituted and still constitute an important impulse for a sort of „stocktaking” of Russian relations with the West. They resulted in considerable changes in Russian foreign trade and its redirection eastwards, as well as fast creation of Russian-Chinese relations. Russia creates a new „structural dialogue” within the triangle Russia-China-India, BRICS and Euro-Asian Economic Union which is based on strategic partnership and full equality of its member countries, i.e. Russia, Belarus, Kazakhstan, Armenia and Kyrgyzstan. The article aims at presenting the ways in which EU-Russia economic relations were limited by the sanctions as well as evaluating the results of the reduction in economic cooperation.

Keywords: Russian Federation; foreign sanctions; international trade; energy sector; China

JEL codes: F23

